

"Η θέσις της Εκκλησίας επί του θέματος της Ευθανασίας"
Εισήγησις
του Σεβ. Μητροπολίτου Φθιώτιδος
κ.κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το θέμα της ευθανασίας με το οποίο θα ασχοληθούμε στην παρούσα εισήγηση είναι ένα πολυδιάστατο και άκρως επικίνδυνο πρόβλημα της Βιοηθικής, το οποίο τον τελευταίο καιρό έχει λάβει μεγάλες διαστάσεις. Οι αμφιλεγόμενες γνώμες και οι έντονες διαμάχες των ειδικών ιατρών, νομικών, ψυχολόγων και θεολόγων καταδεικνύουν την πολυπλοκότητα του ζητήματος. Εξ' αυτών, άλλοι δέχονται την ευθανασία ως λύτρωση και απαλλαγή από το μαρτύριο του πόνου και άλλοι την καταγγέλλουν ως συνδυασμό φόνου και αυτοχειρίας. Άλλοι δηλώνουν, ότι η ευθανασία δεν ημπορεί να θεσμοθετηθεί αλλά δεν ημπορεί να απορριφθεί ως ανθρωπινό αίτημα και άλλοι, κυρίως οι πιστεύοντες επιστήμονες, πιστοί στον όρκο του Ιπποκράτη την αποκηρύσσουν ως ύβριν κατά του Θεού και ως έγκλημα με απρόβλεπτες εξελίξεις. Δεν λείπουν και οι φωνές πού ομιλούν για επιχείρηση.

Η δεοντολογία της ευθανασίας έχει ποικίλες και σοβαρές διαστάσεις πού άπτονται φιλοσοφικών, ψυχοκοινωνικών, νομικών, θρησκευτικών και ιδεολογικών τοποθετήσεων τόσο σε ομαδικό όσο και σε ατομικό πλαίσιο. Η Ιπποκρατική ηθική⁽¹⁾ και όλες οι θρησκείες του κόσμου απορρίπτουν κατηγορηματικά την ευθανασία. Η νοοτροπία όμως και το "ήθος" της σημερινής εποχής με τον πληθωρισμό των τεχνολογικών μέσων και των επιστημονικών γνώσεων, θέτει το θέμα σε διαφορετική διάσταση, ότι δηλαδή, η ευθανασία είναι μία κίνηση πού κατοχυρώνει το δικαίωμα κάθε ανθρώπου, να καθορίζει τη ζωή του και την ύπαρξή του με βάση τις δικές του ανάγκες.

Το λεγόμενο "δικαίωμα στον θάνατο" πού αποτελεί την νομική κατοχύρωση της ευθανασίας θέτει σε άλλη βάση το ύψιστο αγαθό της ζωής και την ύψιστη λειτουργία της ιατρικής επιστήμης. Έχει ο άνθρωπος δικαίωμα στη ζωή. Έχει όμως δικαίωμα και στον θάνατο; Δικαίωμα είναι η εξουσία πού παρέχει η έννομος τάξη σε καθένα από μας νά πραγματώνει, νά υλοποιεί ένα ιδιωτικό του συμφέρον. Είναι λοιπόν η επιδίωξη του θανάτου ένα ιδιωτικό συμφέρον;

Τα ερωτήματα είναι πολλά και οι απαντήσεις περισσότερες, αλλά όχι πάντοτε ικανοποιητικές και ομόφωνες. Οι ειδικοί επιστήμονες σε συνέδρια, διαλέξεις, συγγράμματα και συνεντεύξεις διατυπώνουν διαφορετικές γνώμες. Η ηθική με την σύγχρονη νοοτροπία διαφωνεί. Τα ίδια τα γεγονότα άλλοτε επαληθεύουν και άλλοτε διαψεύδουν την μία η την άλλη άποψη. Στη δίνη αυτών των αλληλοσυγκρουόμενων θεωριών και απόψεων χρειάζεται ο καθαρός επιστημονικός νους πού με αντικειμενικότητα, υπευθυνότητα και σεβασμό θα μελετήσει το πολυδιάστατο πρόβλημα της ευθανασίας και θα αποφανθεί.

Η Σεπτή Ιεραρχία με βάση την σώζουσα αλήθεια του Ευαγγελίου, των Ιέρων Κανόνων και της Ορθοδόξου παραδόσεως, με την συνηγορία της Ιατρικής επιστήμης και με σκοπό την προστασία του ανθρωπίνου προσώπου, καλείται νά δώσει τις απαντήσεις και νά λάβει θέση επάνω στο μείζον αυτό πρόβλημα, το οποίο ταλανίζει την σημερινή κοινωνία και κρατεί πολλούς συνανθρώπους μας σε ένα μεγάλο δίλημμα, πού έχει νά κάνει με τις τελευταίες στιγμές της δικής τους ζωής η της ζωής των συγγενικών τους προσώπων. Το δίλημμα αυτό καταντά μεγάλη δοκιμασία και επώδυνος σταυρός για τα πιστά μέλη της Εκκλησίας, τα οποία τις ώρες αυτές δοκιμάζουν την πίστη και αντοχή τους στα ευαγγελικά παραγγέλματα και καλούνται από τα γεγονότα νά επιλέξουν μεταξύ ζωής και θανάτου.

Ορισμός της ευθανασίας

Σύμφωνα με την ετοιμολογία της λέξεως, ευθανασία σημαίνει το καλώς θνήσκειν. Το πρόθεμα "ευ" σημαίνει καλός, ωραίος, γενναίος, ευγενής. Το δεύτερο μέρος της λέξεως αποδίδει την έκφραση για τον φυσικό θάνατο "θάνατος". Ευθανασία λοιπόν σημαίνει "ωραίος θάνατος" το "καλώς θανειν" της Αντιγόνης του Σοφοκλή, τον θάνατο για την αρετή. Ευθανασία είναι και ο γενναίος θάνατος, η ηρωική αυτοκτονία στο πεδίο της μάχης, ο καλός και ευκλής θάνατος του Ομηρικού Έκτορα.

Η σημερινή ερμηνεία του όρου "ευθανασία" σημαίνει την πρόκληση ανώδυνου (σωματικά και ψυχικά) θανάτου από ευσπλαχνία σε ανθρώπους πού βρίσκονται στο τελευταίο στάδιο ανίατης ασθένειας η βαρύτετου τραυματισμού με σκοπό τη λύτρωση και ύστερα από προσωπική τους επιθυμία η επιθυμία των συγγενών τους και με κίνητρο πάντα τον οίκτο, την αγάπη, τον σεβασμό και την αξιοπρέπεια.

Κλασικό παράδειγμα ευθανασίας με την έννοια του καλώς και ενδόξως θνήσκειν είναι η περίπτωση του

Διαγόρα του διάσημου αθλητού, ο οποίος έζησε τον 5ο π.Χ. αιώνα, κατήγετο από τη Ρόδο και είχε ανακηρυχθεί νικητής σε τέσσερις πανελληνίους αγώνες. Οι τρεις υιοί του ήταν και αυτοί σπουδαίοι αθλητές και την ίδια μέρα και οι τρεις νίκησαν σε διαφορετικά αγωνίσματα των Ολυμπιακών αγώνων. Ο παλιός αθλητής πατέρας τους, ασπρομάλλης πια, είχε δακρύνει από υπερηφάνεια και ικανοποίηση για τα παιδιά του και καθώς οι υιοί του τον σήκωσαν στους ωμούς και τον περιέφεραν στο στάδιο ο λαός φώναζε: "Κάτθανε Διαγόρα. Ουκ εις τον Ολυμπον αναβήσει" δηλαδή, "πέθανε τώρα Διαγόρα. Ποία άλλη καλύτερη στιγμή περιμένεις; Δεν μπορεί να γίνει Ολύμπιος θεός". Και πράγματι ο γέροντας πέθανε από τη συγκίνηση της μεγάλης χαράς.

Άλλο παράδειγμα ευθανασίας με τη σημερινή έννοια είναι η περίπτωση της Μαρίας Γιόρτσεν από το Ρότερνταμ της Ολλανδίας. Το καλοκαίρι του 1998 προσεβλήθη από καρκίνο των εντέρων ο οποίος σε λίγο διάστημα εξαπλώθηκε σε ολόκληρη την κοιλιακή χώρα. Οι γιατροί στο νοσοκομείο είπαν ότι δεν θα μπορούσαν τίποτε άλλο να της παρείχαν παρά μορφίνη όταν οι πόνοι θα γίνονται αφόρητοι. Τότε απεφάσισε να υποβληθεί σε ευθανασία επειδή ήθελε να πεθάνει με αξιοπρέπεια και όχι σαν κάποιο παλιόσκυλο. Αφού γύρισε στο σπίτι της, φώναξε την κόρη της και τον οικογενειακό γιατρό, ο οποίος τούς εξήγησε την διαδικασία της ευθανασίας. Εκεί, η κόρη της Ντελέκε Γιόρτσεν, συνέταξε ένα επίσημο έγγραφο ενώπιον δύο γιατρών στο οποίο δήλωνε η Μητέρα της την επιθυμία της να υποβληθεί σε ευθανασία. Καθορίστηκε μάλιστα και η συγκεκριμένη ημερομηνία και ώρα.

Μέχρι εκείνη την ημέρα, η Μαρία Γιόρτσεν πέρασε τον χρόνο που της είχε απομείνει βάζοντας σε τάξη τις υποθέσεις της και αποχαιρετώντας οικείους, συγγενείς και φίλους. Όταν ήρθε η ώρα να της κάνουν τη θανατηφόρο ένεση, αποχαιρέτισε την οικογένειά της και είπε στην κόρη της: "Είμαι έτοιμη για το ταξίδι. Δώσε μου ένα φιλή". Τότε η Ντελέκε της έπιασε το ένα χέρι και η εγγονή της το άλλο. Την ώρα που η ασθενής προσευχόταν, ο γιατρός της έδωσε ένα αναισθητικό και λίγο αργότερα της έκανε την ένεση που σταμάτησε την καρδιά της. Η κόρη της χαρακτήρισε την ιστορία αυτή ως "θλιβερή αλλά ωραία".⁽²⁾

Ανάμεσα στα δύο αυτά παραδείγματα και σε άλλα παρεμφερή κινείται η ερευνά και η προβληματική για την ευθανασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ

1. Αρχαία Ελλάδα και Ρωμαϊκοί χρόνοι.

Στην αρχαία Ελλάδα και μάλιστα στη Σπάρτη η ευγονική ευθανασία ήταν θεσμός του κράτους. Βρέφη τα οποία έφεραν δυσμορφίες και ανεπάρκειες τα έριχναν στον Καιάδα για να απαλλάξουν την κοινωνία από παράσιτα και για να ευεργετήσουν και τα ίδια. Άλλοτε τα εγκατέλειπαν σε έρημες τοποθεσίες, τούς "αποθέτας", όπου και πέθαιναν από έλλειψη φροντίδος. Η βρεφοκτονία των αναπήρων βρεφών εθεωρείτο μία κοινωνική υποχρέωση, που αποσκοπούσε στο συμφέρον των άτυχων βρεφών, των οικογενειών τους και της πολιτείας.

Αντίθετος στην ιδέα της ευθανασίας ήταν ο μεγάλος τραγικός ποιητής Σοφοκλής. Στο έργο του "Φιλοκτήτης" ασχολείται με το δικαίωμα του θανάτου και τοποθετείται ανεπιφύλακτα αρνητικά στην ιδέα της ευθανασίας. Ο μυθικός βασιλιάς της Μαγνησίας Φιλοκτήτης (13ος αιώνας π.Χ.) είχε εκστρατεύσει κατά της Τροίας, όταν στην νήσο Τένεδο τον δάγκωσε ένα δηλητηριώδες φίδι με αποτέλεσμα να έχει αφόρητους πόνους και το τραύμα να αποπνέει ανυπόφορη δυσοσμία. Κάτω από την κατάσταση αυτή παρακαλούσε τούς στρατιώτες του να τον σκοτώσουν, διότι δεν άντεχε τούς πόνους. Εκείνοι όμως δεν του ικανοποιούν το αίτημα, αλλά τον αποβιβάζουν στη νήσο Λήμνο και τον εγκαταλείπουν για να πεθάνει σιγά - σιγά.

Στους Ρωμαϊκούς χρόνους οι στωικοί σοφοί "ευθανατούν" με την αυτοκτονία στην γεροντική ηλικία. (Κλεάνθης, Ζήνων, Κάτων, Σενέκας, κ.α.). Ο Σενέκας διακήρυττε ότι "όπως όταν πρόκειται να ταξιδέψω, θα διαλέξω το πλοίο, η αν πρόκειται να κατοικήσω θα διαλέξω το σπίτι μου, έτσι θα επιλέξω και τον θάνατό μου όταν πρόκειται να φύγω από τη ζωή.

2. Παλαιά Διαθήκη

Στην Παλαιά Διαθήκη η ευθανασία επιτρέπεται όταν λαμβάνει χώραν σε περίοδο πολέμου η διωγμού και όταν δι' αυτής δηλώνεται η αφοσίωση σε ανώτερες αξίες και ποτέ ένεκα περιφρονησεως της ζωής. Όσον αφορά στην αυτοκτονία προς απαλλαγή του βίου, ο οποίος κατέστη άθλιος όχι ένεκα πολεμικής αιτίας η διωγμού, καταδικάζεται και η πράξη αποτελεί όνειδος δια τούς επιζώντες συγγενείς του αυτόχειρα.

3. Χριστιανική εποχή

Στη Χριστιανική Γραμματεία δεν απαντάται η λέξη ευθανασία. Η χριστιανική διδασκαλία δεν θεωρεί τον θάνατο εφιάλτη, αλλά πύλη της αιωνίου ζωής. Το ανθρώπινο σώμα είναι "ναός του αγίου Πνεύματος" και αυτόν τον ναό, έχει χρέος ο άνθρωπος να περιποιείται και να σέβεται.⁽³⁾

Κάθε μορφή ευθανασίας είναι καταδικαστέα σύμφωνα με την διδασκαλία του Ευαγγελίου και των αγίων Πατέρων, οι οποίοι για τούς παραβαίνοντας αυτή τη διδασκαλία έχουν θεσπίσει αυστηρούς κανόνες.

Η ευθανασία υπό την γνήσια της μορφή, ως ειρηνικός και γαλήνιος θάνατος, απαντάται σε πολλές περιπτώσεις στην Χριστιανική περίοδο. Είναι αυτό που επαναλαμβάνεται συνεχώς στα συναξάρια των αγίων το "εν ειρήνη τελειούται". Η εν Χριστώ ζωή, προσφέρει ειρηνική ζωή και γαλήνιο θάνατο. Ακόμη και στους μάρτυρες εκδηλωτικότερο είναι το στοιχείο της γαλήνης και της χαράς.

4. Μεσαίωνας και Νεώτεροι χρόνοι

Στα χρόνια του Μεσαίωνα και στα νεώτερα χρόνια προήλθαν πολλές μεταβολές στη θεωρία περί της ζωής και η έννοια του θανάτου εμπλουτίστηκε με πολυάριθμες προσκτήσεις, ανθρωποποιήθηκε και έτσι από απαραίτητο στάδιο της ζωής αναδύθηκε ως η εικόνα του εξολοθρευτού.

Ένας άλλος φιλόσοφος που ήταν υπέρμαχος της αυτοκτονίας αλλά και της ευθανασίας ήταν ο Φρίντιχ Νίτσε. Σε ένα πολύ σκληρό κείμενό του γράφει:

"Ο άρρωστος που έχει φτάσει στο όριο είναι πια ένα παράσιτο της κοινωνίας και της ζωής. Όταν ξεπεράσει μία ορισμένη κατάσταση, είναι ανήθικο να ζει ακόμα. Το να συνεχίζει σαν φυτό σε δειλή εξάρτηση από γιατρούς και τεχνάσματα, όταν το νόημα της ζωής και το δικαίωμα της ζωής έχει πια χαθεί, θα έπρεπε να προκαλεί τη βαθιά περιφρόνηση της κοινωνίας.

Και ο φανατικός αντιχριστιανός κλείνει με τη φράση: "Ακριβώς το αντίθετο με τη θλιβερή και φρικαλέα κωμωδία που έστησε ο Χριστιανισμός με την επιθανάτια ώρα".⁽⁴⁾ (Νίτσε).

Η ευθανασία στις αρχές του 20ου αιώνα προσέλαβε τη σημασία ότι για την περίπτωση που η ανθρώπινη ύπαρξη λόγω ασθενείας, η γηρατειών, η άλλων γεγονότων ούτε ευχάριστη ούτε χρήσιμη είναι, πρέπει να απελευθερωθεί με ένα ανώδυνο θάνατο με αυτενέργεια η τη βοήθεια άλλου. Έτσι ορίζεται η ευθανασία το 1912 στην "Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια".

Η ευθανασία πια άρχισε να γίνεται ένα από τα πολυπλοκότερα ιατροκοινωνικά προβλήματα της εποχής μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Η ΕΥΘΑΝΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ

Παρ' όλο που η έννοια του δικαιώματος στο θάνατο, έχει απασχολήσει τούς φιλοσόφους από την εποχή της αρχαίας Ελλάδος, μόλις πρόσφατα το θέμα εξελίχθηκε σε μείζον κοινωνικό ζήτημα με τεράστιες διαστάσεις. Εκεί που η πορεία της φύσεως φαίνεται μη αναστρέψιμη, ξαφνικά οι γιατροί, οι ασθενείς και οι οικογένειές τους αποφασίζουν για το τέλος της ζωής. Η ευθανασία είναι πια ένα θέμα μεγάλης και παγκόσμιας διαμάχης. Ερευνητές, ψυχολόγοι, νομικοί, θεολόγοι, κοινωνιολόγοι, ιατροί, σύλλογοι επιστημόνων, Πανεπιστήμια, κοινοβούλια, Εκκλησίες και άλλοι παράγοντες έχουν αναλάβει μεγάλο αγώνα να πείσει ο καθένας τούς άλλους, για την ορθότητα των θέσεών του.

Πρωτοπόρος στην νομιμοποίηση της ευθανασίας παρουσιάζεται η Ολλανδία, η οποία σοκάρει τον κόσμο με τις αποφάσεις της. Φθάνει δε τον Οκτώβριο του 1994 να προβάλλει στην τηλεόρασή της Ντοκιμαντέρ, με τίτλο "θάνατος κατά παράκληση", στο οποίο ο Δόκτωρ Βίλφρεντ Βαν Οϊζεν ενάρκωσε με ένα ηρεμιστικό τον ασθενή του και στη συνέχεια του έκανε τη μοιραία ένεση, για να τον απαλλάξει από μία ζωή χωρίς νόημα πλέον. Ο ασθενής Σάις Βαν Βέντελ έπασχε από αμυοτροφική πλευρική σκλήρυνση, μία ανίατη ασθένεια που ονομάζεται νόσος του Λου Γκέριγκ.

Μετά την Ολλανδία κι άλλες χώρες όπως η Αγγλία, οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, ο Καναδάς, η Ισπανία, το Βέλγιο, η Δανία και άλλες χώρες του κόσμου, αρχίζουν μία προσπάθεια καθιερώσεως του δικαιώματος στο θάνατο.

Η ευθανασία δεν είναι εύκολο και απλό ζήτημα. Τι είναι λοιπόν; Λύτρωση, έγκλημα, απαλλαγή, φόνος, φιλευσπλαχνία, δικαίωμα, αξιοπρέπεια, αυτοχειρία, ασέβεια, βοήθεια;

Ας δούμε λοιπόν τι υποστηρίζουν οι ειδικοί, τι λένε οι νόμοι και τι θέλει το κοινό των εμπλεκόμενων στο θέμα της ευθανασίας κρατών.

Συνοπτική εικόνα των θέσεων των κρατών περί ευθανασίας

Ολλανδία

Με απόφαση της άνω Βουλής (10 Απριλίου 2002) νομιμοποιείται υπό όρους.

Βρετανία

Είναι εκτός νόμου αν και αποτελεί την έδρα της "Παγκόσμιας Ομοσπονδίας Σωματείων για το δικαίωμα στο θάνατο". Το ιατρικό προσωπικό μπορεί να λαμβάνει αποφάσεις.

Η.Π.Α.

Επιτρέπεται μόνο στην πολιτεία Όρεγκον από το έτος 1994.

Αυστραλία

Εφαρμόστηκε το 1995 πειραματικά. Το 1996 στις βόρειες πολιτείες νομιμοποιήθηκε η υποβοηθούμενη αυτοκτονία. Με ψήφιση νέου νόμου από το Κοινοβούλιο απαγορεύθηκε το 1997.

Γαλλία

Θεωρείται παράνομη. Μάλιστα το 1991 οι Αρχές απαγόρευσαν την έκδοση οδηγού ευθανασίας "Τελική έξοδος" του Ντέρεκ Χάμφρεϊ.

Γερμανία

Επιτρέπεται μόνο στο κρατίδιο της Εσσης για ασθενείς που βρίσκονται σε κώμα.

Βέλγιο

Είναι εκτός νόμου, αλλά έχει ξεκινήσει μεγάλη συζήτηση στη Βουλή.

Ελβετία

Επιτρέπεται η υποβοηθούμενη αυτοκτονία ενηλίκων που πάσχουν από ανίατες ασθένειες και ζητούν επίμονα την ευθανασία.

Ισπανία

Είναι παράνομη αν και πρόσφατα προβλήθηκε βίντεο παραπληγικού που διεκδικούσε και τελικά πέτυχε το δικαίωμά του στην ευθανασία.

Ιταλία

Θεωρείται παράνομη. Εν τούτοις μεμονωμένες περιπτώσεις έχουν πραγματοποιηθεί.

Κίνα

Είναι παράνομη, έχει όμως υποβληθεί πρόταση νόμου στο Εθνικό Λαϊκό Κογκρέσο.

Ινδία

Είναι σε διαφορετικό πρίσμα. Επειδή η ιατρική περίθαλψη είναι ακριβή οι πτωχοί στέλνονται στο σπίτι τους να πεθάνουν.

Ιαπωνία

Η νομοθεσία δεν καλύπτει τους γιατρούς που θέτουν ενεργά τέρμα στη ζωή ασθενών που υποφέρουν.

Δανία

Είναι παράνομη παρά την επιθυμία του 68% των Δανών για συντόμευση της οδύνης των μελλοθανάτων.

Καναδάς

Η νομοθεσία είναι αντίστοιχη με αυτή των Η.Π.Α.

Ελλάς

Είναι παράνομη. Η κοινή γνώμη άπαντα αρνητικά. Το μικρότερο ποσοστό υπέρ της νομιμοποίησής της είναι στη Δεξιά και το μεγαλύτερο στην Αριστερά.

Η ΕΛΛΑΔΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΥΘΑΝΑΣΙΑΣ

Στην Ελλάδα ο Ποινικός Κώδικας ουσιαστικά δέχεται ότι υπάρχει περίπου ευθανασία, θεωρεί αδίκημα την τέλεσή της, την εντάσσει στις προβλέψεις του και απλά από τα συμφραζόμενα προσφέρει επιείκεια.

Άρθρον 300

" Όστις αποφάσισε και εξετέλεσεν ανθρωποκτονία επί τη σπουδαία και επιμόνω απαιτήσει του παθόντος και εξ' οίκτου προς αυτόν, ανιάτως πάσχοντα, τιμωρείται δια φυλακίσεως."

Άρθρον 301

" Ο εκ προθέσεως καταπέισας έτερον εις ανθρωποκτονίαν, εάν αυτή ετελέσθη η εγένετο απόπειρα αυτής, ως και ο παράσχων βοήθειαν κατ' αυτήν, τιμωρείται δια φυλακίσεως."

Άρθρον 302

" Ο εξ' αμελείας επιφέρων τον θάνατον ετέρου τιμωρείται δια φυλακίσεως τουλάχιστον τριών μηνών."

Άρθρον 303

"Μήτηρ, ήτις εκ προθέσεως απέκτεινε κατά τον τοκετό η μετά τον τοκετόν, εφ' όσον όμως εξηκολούθει η εκ τούτου προκληθείσα διατάραξις του οργανισμού, το τέκνον αυτής, τιμωρείται δια καθειρξεως μέχρι δέκα ετών." Ανύπαρκτη από τα ιατρικά κείμενα ως ιατρική πράξη χαρακτηρίζει την ευθανασία ο Καθηγητής Νικόλαος Κορδιογιάννης, Διευθυντής της νευροχειρουργικής κλινικής του αντικαρκινικού νοσοκομείου "Άγιος Σάββας" των Αθηνών. "Είναι τραγικό νά νομιμοποιηθεί η ευθανασία στη χώρα μας. Ελπίζω νά μην ακολουθήσουμε το παράδειγμα του Χίτλερ και νά βρούμε την ευκαιρία νά καθαρίσουμε τούς υγιείς από τούς ασθενείς, τούς Αριούς από τούς κοινούς θνητούς και τούς νέους από τούς ηλικιωμένους".(5)

1. Έρευνες και σφυγμομετρήσεις

Αξίζει νά αναφέρουμε τα αποτελέσματα ερευνών και σφυγμομετρήσεων πού πραγματοποιήθηκαν στη χώρα μας για το θέμα της ευθανασίας.

Σύμφωνα με ερευνά πού πραγματοποίησαν το Τμήμα Δημόσιας και Διοικητικής Υγιεινής της Υγειονομικής Σχολής Αθηνών, η Μονάδα Εντατικής Θεραπείας του νοσοκομείου Παίδων και το εργαστήριο υγιεινής και επιδημιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών σε 15 Μονάδες Εντατικής Θεραπείας σε όλη την Ελλάδα, οι 7 στους 10 ιατρούς και οι 8 στους 10 νοσηλευτές δεν αναλαμβάνουν την πρωτοβουλία νά αποσυνδέσουν τα μηχανήματα υποστηρίξεως του ασθενούς.

Το 60% των ερωτηθέντων νοσηλευτών δήλωσε ότι δεν αναλαμβάνει διότι έχει αντιρρήσεις ηθικής φύσεως, το 10% των νοσηλευτών και το 12% των ιατρών απάντησε ότι φοβάται την ποινική δίωξη. Αξιοσημείωτο είναι ότι το 80% από αυτούς θεωρεί, ότι τα ιατρικά μηχανήματα σύγχρονης τεχνολογίας δεν επιτρέπουν στον ασθενή νά έχει ένα αξιοπρεπή θάνατο.(6)

Εντυπωσιακή είναι μία ερευνά πού απέδειξε τις απόψεις των ηλικιωμένων στο δίλημμα της ευθανασίας. Η ερευνά πραγματοποιήθηκε στην υγειονομική περιφέρεια της Θεσσαλίας σε 1400 άτομα (700 άνδρες και 700 γυναίκες) ηλικίας 70 - 89 χρόνων. Το 95% των ανδρών και το 96% των γυναικών είναι κατά της ευθανασίας. Το 4,2% των ανδρών και το 3,7% των γυναικών είναι υπέρ.

Οι Έλληνες ηλικιωμένοι λόγω της ελληνοχριστιανικής καλλιέργειάς τους δεν υιοθετούν την ευθανασία, διαφωνούν στη νομιμοποίησή της και κρίνουν ανέτοιμη την ελληνική κοινωνία για την αποδοχή της.(7)

2. Γνώμες ειδημόνων

Στην Ελλάδα οι περισσότερες φωνές είναι κατά της ευθανασίας. Αξίζει για τη διαμόρφωση ολοκληρωμένης απόψεως νά αναφέρουμε γνώμες ειδικών πού εκπροσωπούν και τις δύο απόψεις.

Ο πνευμονολόγος Καθηγητής Π. Μπεχράκης λέγει: "Αν η κοινωνία για οποιονδήποτε λόγο αποδεχθεί την αρχή της ευθανασίας, τότε θα πρέπει νά βρει και ποίος θα την εκτελεί, θα πρέπει νά προσλάβει και "εκτελεστές" μέσα στα νοσοκομεία, πού νά εκτελούν τις αποφάσεις περί ευθανασίας. Διότι δεν πεθαίνει κανείς ευκολότερα με ένα φάρμακο από ο,τι με μία σφαίρα στον κρόταφο".8

Ο Δημήτριος Κρεμαστινός, Καθηγητής Καρδιολογίας και Βουλευτής ΠΑΣΟΚ: "Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι για τις μη αναστρέπτικές περιπτώσεις, πράγματι η ευθανασία είναι ανακουφιστική, γι' αυτόν πού φεύγει και για τούς γύρω του, δεν τίθεται θέμα. Στην Ολλανδία αυτό το πράγμα εκκρεμεί τουλάχιστον δύο - τρεις δεκαετίες, δηλαδή η κοινωνία συζητά, έχει ενημερωθεί, έχει προβληματιστεί, έχει ωριμάσει, έχει αποδεχθεί. Δεν είναι κάτι

πού μπορεί να το κάνει κανένας, μέσα σε λίγους μήνες ή σε λίγα χρόνια. Εμείς δεν νομίζω ότι είμαστε έτοιμοι να το δεχθούμε".(9)

Ο Αντώνιος Κουτσελίνης, Καθηγητής της Ιατροδικαστικής και Τοξικολογίας:(10) "Η επίμονη και σπουδαία απαίτηση του πάσχοντος, πού απαιτεί ο νόμος για την 'ανθρωποκτονία εξ' οίκτου' (άρθρο 300 του Ποινικού Κώδικα), δεν είναι για τον γιατρό έννοιες ανοιχτές για συζήτηση, αφού γνωρίζει καλά και ζει καθημερινά ότι, εξοικείωση του αρρώστου με το θάνατο σε τέτοιο βαθμό ώστε να τον επιζητεί, δεν υπάρχει. Ο άρρωστος, και μέσα στον πιο ανυπόφορο πόνο του, πάντα ελπίζει. Η έννοια του ανιάτου δεν στοιχειοθετεί δικαίο για τον γιατρό, ώστε να εγκαταλείψει τις προσπάθειές του. Άλλωστε είναι μία έννοια τόσο ευρεία. Ούτε επίσης και εκείνη της σοβαρής σωματικής αναπηρίας, αφού ακόμη και η μόνιμη και σε ποσοστό 100% αναπηρία έχει τη θέση της στη ζωή.

3. Οι θέσεις της Εκκλησίας και των εκπροσώπων της.

Στις απόψεις των διαφόρων εκπροσώπων του επιστημονικού κόσμου πρέπει να προστεθεί και η γνώμη της Εκκλησίας όπως αυτή διατυπώθηκε στις 14 Δεκεμβρίου του έτους 2000 σε ανακοίνωση της Ιεράς Συνόδου. Η Διαρκής Ιερά Σύνοδος δηλώνει:

Η ζωή μας αποτελεί υπέρτατο Δώρο του Θεού, η αρχή και το τέλος του οποίου βρίσκονται στα χέρια Του και μόνο (Ιώβ ιβ' 10). Αποτελεί τον χώρο μέσα στον οποίο βρίσκεται την έκφραση του το αυτεξούσιο, συναντάται η χάρις του Θεού με την ελεύθερη βούληση του ανθρώπου και επιτελείται η σωτηρία του.

Οι στιγμές της ζωής μας πού συνδέονται με την αρχή και το τέλος της, όπως και αυτές της αδυναμίας, του πόνου και των δοκιμασιών μας, εγκύπτουν μία μοναδική ιερότητα και περιποιούν μυστήριο πού απαιτεί ιδιάζοντα σεβασμό εκ μέρους των συγγενών, των ιατρών, των νοσηλευτών και της κοινωνίας ολόκληρης. Οι στιγμές αυτές διευκολύνουν την ταπείνωση, διανοίγουν την οδό της θεϊκής αναζήτησης και προκαλούν το θαύμα και το σημείο της θεϊκής χάριτος και παρουσίας.

Η ευθανασία, ενώ δικαιολογείται κοσμικώς ως "αξιοπρεπής θάνατος", στην πραγματικότητα αποτελεί υποβοηθούμενη αυτοκτονία, δηλαδή συνδυασμό φόνου και αυτοχειρίας.

Το λεγόμενο "δικαίωμα στον θάνατο", πού αποτελεί την νομική κατοχύρωση της ευθανασίας, θα μπορούσε να εξελιχθεί σε απειλή της ζωής των ασθενών πού αδυνατούν να ανταποκριθούν οικονομικά στις απαιτήσεις θεραπείας και νοσηλείας τους.

Για τούς λόγους αυτούς, η Εκκλησία μας πού πιστεύει στην αθανασία της ψυχής, στην ανάσταση του σώματος, στην αιώνια προοπτική και πραγματικότητα, στους πόνους ως "στίγματα του Κυρίου Ιησού εν τω σώματι ημών" (Γαλ. στ' 17), στις δοκιμασίες ως αφορμές και ευκαιρίες σωτηρίας, στην δυνατότητα ανάπτυξης κοινωνίας αγάπης και συμπαραστάσεως μεταξύ των ανθρώπων, κάθε θάνατο πού αποτελεί αποτέλεσμα ανθρωπίνων αποφάσεων και επιλογών - όσο "καλός" και αν ονομάζεται - τον απορρίπτει ως "υβριν" κατά του Θεού. Κάθε δε ιατρική πράξη πού δεν συντελεί στην παράταση της ζωής, ως ο όρκος του Ιπποκράτη ορίζει, αλλά προκαλεί επίσπευση της στιγμής του θανάτου, την καταδικάζει ως αντιδεοντολογική και προσβλητική του ιατρικού λειτουργήματος.

Από πλευράς της Ορθοδόξου Εκκλησίας ελήφθησαν και άλλες πρωτοβουλίες για την διαφώτιση και ενημέρωση του λαού επάνω εις το αμφιλεγόμενο θέμα της ευθανασίας.

Στην Ελλάδα επειδή ευδοκμεί ακόμα η αγάπη δεινοπαθεί η ευθανασία, η οποία δεν φαίνεται προς το παρόν ότι ημπορεί να ακολουθήσει την πορεία πού ακολουθεί στην Ολλανδία και στις άλλες χώρες της Ευρώπης. Χρειάζεται λοιπόν πολλή προσπάθεια για να ενημερωθεί ο λαός αντικειμενικά και κυρίως να τεθούν οι ασφαλιστικές δικλείδες στις αυθαιρεσίες και στην εκμετάλλευση του δικαιώματος της ζωής, το οποίο η καθημερινά αλλοιούμενη κοινωνία των λαών επιζητεί να το μετατρέψει σε δικαίωμα στο θάνατο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΜΟΡΦΕΣ ΕΥΘΑΝΑΣΙΑΣ

Ανάλογα με τον τρόπο πού ασκείται, η ευθανασία διακρίνεται σε ενεργητική και παθητική. Υπάρχουν και άλλες μορφές ευθανασίας πού συνεχώς μεταβάλλονται αφ' ενός λόγω αλλαγών στις αντιλήψεις του κοινωνικού σώματος και αφ' ετέρου λόγω της προόδου της επιστήμης και των πολύπλοκων μεθόδων στην προσπάθεια παρακάμφεως των νομικών και ηθικών ευθυνών.

1. Εθελοντική ενεργητική ευθανασία

Η μορφή αυτή θα ημπορούσε να ονομασθεί και "κατά παραγγελία". Στην περίπτωση αυτή ο ασθενής παρακαλεί τον ιατρό ή άλλο πρόσωπο να του χορηγήσει κάποιο δηλητήριο ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο να του προκαλέσει ευθέως τον θάνατο. Απαραίτητη θεωρείται η ικανότητα του βαρέως πάσχοντος, να δώσει συγκατάθεση με πλήρη επίγνωση και πνευματική διαύγεια. Περίπτωση εθελοντικής ενεργητικής ευθανασίας είναι η εξής: Άνδρας 65 ετών προσβάλλεται από καρκίνο του προστάτη. Οι θεραπευτικοί χειρισμοί δεν ημπορούν να αποτρέψουν την εμφάνιση οστικών μεταστάσεων. Ο ασθενής υποφέρει από φρικτούς πόνους. Ούτε τα κοινά αναλγητικά, ούτε τα οπιούχα βοηθούν αποφασιστικά. Ο ασθενής αντιλαμβάνεται το πεπερασμένο των ιατρικών προσπαθειών και εκλιπαρεί τον ιατρό να του επιφέρει τον θάνατο για να τον απαλλάξει από το μαρτύριο των πόνων.

Στην περίπτωση που ο ιατρός θα ανταποκριθεί στη δραματική έκκληση του ασθενούς ο όλος χειρισμός ονομάζεται ενεργητική και κατά παραγγελία ευθανασία. Στην κατηγορία αυτή ανήκει και η μοναδική στα ελληνικά χρονικά υπόθεση της Γεωργίας Κοντέση και του Μουσελα.

Η εθελοντική ενεργητική ευθανασία, ανεξάρτητα από τους λόγους για τους οποίους γίνεται, είναι πράξη ανθρωποκτονίας και τιμωρείται αυστηρά κατά το άρθρο 301 του Ποινικού Κώδικα.

2. Μη εθελοντική ενεργητική η κατά παραγγελία

Η λεγομένη και "ακούσια ευθανασία" προσφέρεται από τον ιατρό ή άλλο πρόσωπο σε κάποιον που υποφέρει χωρίς να υπάρχει καμία ελπίδα αποκαταστάσεως της υγείας του και χωρίς την συγκατάθεση του ασθενούς, ο οποίος είτε είναι "φυτό" είτε όχι, ούτε καν ερωτάται.

Τέτοια ευθανασία ήταν η περίπτωση του Βασιλέως της Αγγλίας Γεωργίου του Ε', ο οποίος βρισκόταν σε κώμα και με εντολή της Βασίλισσας Μαίρης και του Πρίγκιπα της Ουαλίας Εδουάρδου του Η', του μετέπειτα Βασιλέως της Αγγλίας, ο ιατρός Ντένσον του έκανε δύο θανατηφόρες ενέσεις, μορφίνης και κοκαΐνης, συντομεύοντας έτσι το τέλος του, στις 10 Ιανουαρίου του 1936.[\(11\)](#)

3. Παθητική ευθανασία

Η μορφή αυτή διαφέρει από τις άλλες διότι δεν γίνεται με πράξη αλλά με παράλειψη. Ο ιατρός δεν χρησιμοποιεί φάρμακα, αλλά μηχανήματα υποστηρίξεως βασικών λειτουργιών φως ζωής και μία συγκεκριμένη στιγμή τα αποσύρει. Είναι αυτό που επιθυμούν πολλοί συγγενείς ασθενών, να αποσυνδεθεί από τα μηχανήματα ο ασθενής τους, που ναι μεν του παρατείνουν τη ζωή, αλλά χωρίς όφελος, μάλλον δε, με ταλαιπωρία και μαρτύριο. Αυτό έπραξε ο Αριστοτέλης Ωνάσης, όταν βλέποντας τον υιό του Αλέξανδρο, να υποφέρει με τον σωλήνα της τεχνητής αναπνοής, στην Μονάδα Εντατικής Θεραπείας του ΚΑΤ, τράβηξε ο ίδιος τον σωλήνα και επήλθε ο θάνατος.[\(12\)](#)

4. Υποβοηθούμενη αυτοκτονία

Κατά την υποβοηθούμενη αυτοκτονία παρέχονται μέσα, εν γνώσει ότι ο δέκτης σχεδιάζει να τα χρησιμοποιήσει για τερατισμό της ζωής του. Η υποβοηθούμενη από ιατρό αυτοκτονία αναφέρεται στην παροχή φαρμάκων ή άλλων παρεμβάσεων από τον ιατρό εν γνώσει του, ότι ο ασθενής θα τα χρησιμοποιήσει για να θέσει τέρμα στη ζωή του. Στο Όρεγκον των Η.Π.Α. αυτός ο τρόπος ονομάστηκε "αξιοπρεπής θάνατος". Οι υποστηρικτές του τρόπου αυτού ευθανασίας ισχυρίζονται ότι, κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα στο θάνατο και συνεπώς ημπορεί και πρέπει ο ίδιος να ρυθμίζει τη ζωή του.

Διεθνή σάλο είχε προκαλέσει ο γνωστός ιατρός Τζάκ Κεβορκιάν η Δόκτωρ θάνατος, ο οποίος είχε εφεύρει μηχανήμα ευθανασίας.

5. Έμμεση ενεργητική ευθανασία

Η ευθανασία του είδους αυτού γίνεται στα πλαίσια μιας φαρμακευτικής αγωγής, αλλά έμμεσα οδηγεί στην επίσπευση της ζωής. Η διαφορά από την ενεργητική ευθανασία ευρίσκεται στην υποκειμενική κάλυψη της πράξεως από τον ιατρό. Ενώ στην ευθεία ενεργητική ευθανασία γνωρίζει ο ιατρός ότι επιδιώκει να προκαλέσει τον θάνατο, στην έμμεση γνωρίζει ως ενδεχόμενο ότι μπορεί να επέλθει ο θάνατος και το αποδέχεται ως αναγκαίο κακό, μπορεί όμως και οι πόνοι να ελαττωθούν και η ζωή να επιμηκυνθεί. Για την αγωγή αυτή απαραίτητη θεωρείται η ενημέρωση του ασθενούς για τους κινδύνους και η συναίνεσή του.

Στην περίπτωση αυτή υπάρχει μία ηθική αρχή, που ορίζει ότι ένα αποτέλεσμα που θα ήταν ηθικό λάθος αν προκαλείτο από πρόθεση, είναι αποδεκτό όταν προβλέπεται, αλλά δεν επιδιώκεται. Ο ιατρός μπορεί να προβλέψει ότι η χορήγηση υψηλής δόσεως απιοειδών, για την αντιμετώπιση του πόνου ασθενών τελικού σταδίου, δυνατόν να ελαφρύνει τους πόνους, αλλά και να προκαλέσει τον θάνατο.

6. Ευγονική ευθανασία

Αφορά σε παιδιά που γεννήθηκαν ή πρόκειται να γεννηθούν ανάπηρα με σοβαρά προβλήματα και νοσήματα δηλ. ανεγκέφαλα με μογγολοειδή ιδιωτία, δισχιδή ράχη και άλλες σημαντικές δυσπλασίες. Με τα σημερινά μέσα της τεχνολογίας από τη διάρκεια της κησέως ημπορούν να διαγνωσθούν ατέλειες και προβλήματα σωματικής αναπηρίας του εμβρύου, το οποίο εάν επιζήσει και γεννηθεί, θα πρέπει να υποστεί βαριές διορθωτικές χειρουργικές επεμβάσεις και αφάνταστες ταλαιπωρίες χωρίς την βεβαιότητα ότι μετά από αυτά όλα θα ζήσει. Οι γονείς που φέρνουν στον κόσμο ένα βαριά άρρωστο παιδί είναι σε μεγάλο δίλημμα. Οι ιατροί συμβουλεύουν την διακοπή της κησέως. Εάν δεν συμφωνήσουν, ήδη αναλαμβάνουν ένα βαρύ σταυρό, για όσα χρόνια διατηρηθεί στη ζωή το άρρωστο παιδί τους. Εάν συμφωνήσουν, συνυπογράφουν την δολοφονία του παιδιού τους.

Η "ευγονική" ευθανασία αφορά τα παιδιά, ημπορεί όμως να επεκταθεί και σε άλλες ευπαθείς ομάδες, οπότε ονομάζεται "κοινωνική". Μετά την κοινωνική ευθανασία υπάρχει ο νόμος της ναζιστικής θηριωδίας, ο οποίος για λόγους "φιλανθρωπίας", οδήγησε στο θάνατο εκατομμύρια ανθρώπους με το αιτιολογικό ότι αν ζούσαν, θα υπέφεραν και θα έβλαπταν την κοινωνία.

Η εποχή της νεωτερικότητας εισάγει τον "πολιτισμό" των υγιών και ευμόρφων ανθρώπων, ενώ η αναπηρία θεωρείται αποδιοπομπαία κατάσταση. Η ευγονική ευθανασία σχετίζεται με την περί διακοπής της κησέως η αμβλώσεως νομοθεσία.

Στην προοδευτική Ολλανδία, επεχείρησαν μερικοί να εισάγουν νομοσχέδιο, που αφορά τη νομιμοποίηση της ευθανασίας παιδιών, που πάσχουν από ανίατες ασθένειες, 12 έως 16 ετών, χωρίς τη γονική συναίνεση. Άλλοι εσκέφθησαν τα παιδιά με σοβαρή νοητική υστέρηση, άλλοι τα σπαστικά, άλλοι τα κωφάλαλα και ούτω καθεξής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'

ΕΓΚΕΦΑΛΙΚΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ ΚΑΙ ΕΥΘΑΝΑΣΙΑ

Με την ευθανασία συνδέονται άμεσα ο εγκεφαλικός θάνατος και οι μεταμοσχεύσεις. Διότι εάν κατά την λήψη οργάνων σώματος από ασθενή "κλινικά νεκρό", δεν έχει επέλθει ακόμα ολοκληρωτικά ο θάνατος, όπως υποστηρίζουν μερικοί, τότε πρόκειται περί ευθανασίας, χάριν βεβαιώς της αγάπης προς τον συνάνθρωπο.

1. Ορισμός του εγκεφαλικού θανάτου

Ο εγκεφαλικός θάνατος ορίζεται διαφορετικά από χώρα σε χώρα.

Το 1968, η επιτροπή του Harvard όρισε ως κριτήριο "εγκεφαλικού θανάτου", την κατάργηση της δραστηριότητας ολοκλήρου του Κεντρικού Νευρικού Συστήματος, ενώ το 1981, επιτροπή που συστήθηκε από τον πρόεδρο των Η.Π.Α. διέτύπωσε τον εξής ορισμό:

" Ένας άνθρωπος είναι νεκρός εάν εμφανίζει:

1. μη αναστρέψιμη παύση των λειτουργιών της κυκλοφορίας του αίματος και της αναπνοής.
2. μη αναστρέψιμη παύση όλων των λειτουργιών ολοκλήρου του εγκεφάλου, συμπεριλαμβανομένου και του εγκεφαλικού στελέχους".(13)

Το 1971, δύο νευροχειρουργοί του Πανεπιστημίου της Minnesota, πρότειναν ως νέο κριτήριο " Εγκεφαλικού θανάτου", τη μη αναστρέψιμη παύση λειτουργιών του εγκεφαλικού στελέχους. Αυτά τα κριτήρια σήμερα δέχεται και η Ελλάδα.

Υπάρχουν πολλές ενστάσεις που λένε ότι "η νέκρωση του εγκεφαλικού στελέχους" είναι παθολογοανατομικός όρος και δύναται να τεκμηριωθεί μόνο μετά την μεταθανάτια αφαίρεση του εγκεφάλου του ασθενούς. Άρα βάση αυτού, τα κριτήρια διαγνώσεως του "εγκεφαλικού θανάτου" είναι ανακριβή και κατ' άλλους αυθαίρετα.(14)

2. Ενστάσεις και διλήμματα

Βάσει όλων αυτών η μία πλευρά ισχυρίζεται ότι, ο "εγκεφαλικός θάνατος" αμετακλήτως προδικάζει η προοιωνίζει το βιολογικό τέλος του ανθρώπου.

Από την άλλη πλευρά ο Καθηγητής του Κανονικού Δικαίου του Πανεπιστημίου Αθηνών Παναγιώτης Μπούμης λέγει: "ο εγκεφαλικός θάνατος μάλλον δεν είναι καθολικός θάνατος, αλλά μία διαδικασία καθολικού θανάτου".(15)

Η Συνοδική Επιτροπή επί των Δογματικών και Νομοκανονικών Ζητημάτων της Εκκλησίας της Ελλάδος, "απεφάνθη την 3η Μαΐου 1971" ότι η πράξις της μεταμοσχεύσεως είναι θεάρεστος. Αυτή η απόφαση επικυρώθηκε με την υπ' αριθμ. 397/16-6-1971 πράξη της Ιεράς Συνόδου.

Στον τόμο "Εκκλησία και μεταμοσχεύσεις", πού εξέδωσε το 2002 η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, προλογίζοντας ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Χριστόδουλος, εκφράζει τούς προβληματισμούς, αλλά και την φιλανθρωπία της Εκκλησίας συνάμα, με τα εξής λόγια: "Το πρόβλημα των μεταμοσχεύσεων γίνεται ιδιαίτερα δύσκολο στην περίπτωση των πτωματικών μοσχευμάτων, δηλαδή όταν οι ιστοί ή τα όργανα πού προορίζονται για μεταμόσχευση αφαιρούνται από 'εγκεφαλικά νεκρούς' ανθρώπους. Υπάρχουν μερικά λεπτά ερωτήματα πού συνδέονται με την περίπτωση αυτή. Τι ακριβώς είναι ο θάνατος και πότε επέρχεται; Πως μπορεί κανείς νά είναι βέβαιος ότι στην κρίσιμη στιγμή της αφαιρέσεως των οργάνων ο δότης είναι πραγματικά νεκρός; Η Εκκλησία αντιμετωπίζει όλες αυτές τις σύγχρονες ανακαλύψεις και εφαρμογές με πολλή προσοχή και επιφυλακτικότητα. Αυτό δεν γίνεται από καχυποψία, αλλά το επιβάλλουν λόγοι συνέσεως. Αισθάνεται ότι πρέπει νά προστατεύσει τον εαυτό της από το ενδεχόμενο απρόβλεπτης αστοχίας ή αδικαιολόγητης αβλεψίας ..."

(16).

Ο Καθηγητής Ι. Βλαχογιάννης, πρόεδρος του Εθνικού Συμβουλίου Μεταμοσχεύσεων, σε απαντητική επιστολή του στην εφημερίδα "Το Βήμα", μεταξύ των άλλων γράφει(17), "... ο ανθρώπινος εγκέφαλος αποτελεί το κέντρο σωματικής, πνευματικής και ψυχικής δραστηριότητας ... Ο άνθρωπος, του οποίου ο εγκέφαλος έχει ήδη αποθάνει ... είναι βιολογικά νεκρός και έχει σταματήσει νά αποτελεί ύπαρξη με σωματική, πνευματική και ψυχική υπόσταση".

Η σαφής θέση της Εκκλησίας, επάνω στα ευαίσθητα και ακανθώδη αυτά θέματα, είναι μία δοκιμασία. Εκ πρώτης όψεως φαίνεται ότι, υπάρχει ασάφεια στον καθορισμό του εγκεφαλικού θανάτου, μάλιστα εν όψει των καθημερινών προόδων και εξελίξεων της ιατρικής. Από την άλλη πλευρά η Εκκλησία έχει την Ηθική της και την Ευαγγελική αλήθεια, η οποία καθορίζει με σαφήνεια τις θέσεις της, επάνω στα βασικά προβλήματα της ζωής και του θανάτου. Απομένει και επιβάλλεται καλοπροαίρετος διάλογος, προκειμένου νά καθορισθούν τα νομικά, ιατρικά, ηθικά, κοινωνικά πλαίσια μέσα στα οποία θα περιφρουρηθεί κάθε νέο άλμα της Βιοηθικής και κάθε πρόοδος της επιστήμης, επ' αγαθόν πάντοτε του ανθρωπίνου προσώπου. Τότε θα ισχύει και ο λόγος του Σοφού της Παλαιάς Διαθήκης: Ο Θεός "έδωκεν ανθρώποις επιστήμην ενδοξάζεσθαι εν τοις θαυμασίοις αυτού".(18)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΕΥΘΑΝΑΣΙΑΣ

1. Η αξία του ανθρωπίνου προσώπου

Η όλη φιλοσοφία περί ατομικών δικαιωμάτων, στηρίζεται στη θεωρία και στη νομική αντίληψη, ότι ο άνθρωπος είναι άτομο. Αυτονομημένος και ελεύθερος όπως είναι, μπορεί νά αποφασίζει για κάθε τι πού τον αφορά. Έχει δικαίωμα στη ζωή και στο θάνατο.

Η Εκκλησία διακηρύττει ότι ο άνθρωπος είναι εικόνα του Θεού, πού ζει όχι ως αυτόνομη μονάδα, αλλά σε σχέση με τον συνάνθρωπό του και την κτίση. Στην έννοια του προσώπου στηρίζεται η ελευθερία, η οποία καθορίζεται και από τις σχέσεις του ανθρώπου μέσα στο κοινωνικό σύνολο.

Στην περίπτωση της ευθανασίας, η Εκκλησία υποδεικνύει την παράταση της ζωής και την αναβολή του θανάτου. Απορρίπτει κάθε τι πού προκαλεί τον θάνατο. Δεν μπορεί ποτέ νά δεχθεί ως επιτρεπτό και καλό έναν απρόκλητο θάνατο, ούτε νά δικαιολογήσει την επιτάχυνσή του. Δέχεται την ευθανασία από τον Θεό και όχι από τον άνθρωπο. Ο άνθρωπος δεν εξουσιάζει τη ζωή, γιατί δεν την δημιούργησε αφ' εαυτού. Δωρητής της ζωής είναι ο Δημιουργός Θεός. Εξ' αυτού του γεγονότος απορρέει η ιερότητα του σώματος και της ψυχής. Το σώμα είναι "ναός του αγίου Πνεύματος" πού κατοικεί μέσα μας και η ψυχή είναι η πνοή του Θεού.

Ο σεβασμός προς το πρόσωπο καθορίζει και τη στάση μας απέναντι στους συνανθρώπους μας. Ο θάνατος δεν είναι τότε υπόθεση ενός, αλλά όλων όσοι συνδέονται με το συγκεκριμένο πρόσωπο. Δεν ημπορεί κανείς νά αποφασίζει για τον εαυτό του, γιατί υπάρχει ακόμα ένας περίγυρος συγγενικών προσώπων, πού έχουν άμεση σχέση με τη ζωή του αλλού.

Δεν έχει λοιπόν αρμοδιότητα η επιστήμη στον καθορισμό της ώρας του θανάτου. Η ψυχή από το σώμα "θείω βουλήματι αποτέμνεται".(19).

Χρέος μας είναι αυτές τις δύσκολες ώρες νά τις αντιμετωπίζουμε καρτερικά με το όραμα της αιωνιότητας και την προσδοκία της κοινής αναστάσεως. Τότε ο θάνατος γίνεται ειρηνικός και γαλήνιος.

2. Η εν ασθενεία δύναμη του Χριστιανού

Στην άκαμπτη στάση της Εκκλησίας μας κατά της ευθανασίας, μπορεί κάποιος νά προσδώσει διάθεση σκληρότητας και αναληθσίας. Πως είναι δυνατόν νά βλέπεις κάποιον πού υποφέρει, νά εκλιπαρεί για τον

τερματισμό της ζωής του και να μη συγκινείσαι; Νά μη τον διευκολύνεις σ' αυτό πού ζητεί;

Ο πόνος πού για την σύγχρονη κοινωνία είναι ανάξιος λόγου, γιατί ενδιαφέρον έχει μόνο η ηδονή, δίνει μία άλλη αίσθηση της ζωής. Ο πόνος γίνεται μεγάλος παιδαγωγός για κάθε ψυχή την οποία στρέφει στον ορθό προσανατολισμό της. Η τεχνοκρατούμενη κοινωνία φοβείται και απορρίπτει την αξία του πόνου εν αντιθέσει προς την Εκκλησία, η οποία δια στόματος του Αποστόλου Παύλου διακηρύττει: "όταν γαρ ασθενώ, τότε δυνατός ειμί".(20)

Η καλύτερη στάση για να αντιμετωπίσει κανείς τον πόνο δεν είναι η επανάσταση και η βία, ο γογγυσμός και η απιστία, αλλά η υποταγή στον πόνο. Και μαζί με την υποταγή η αγάπη. Ο Χριστός με την υπακοή και την αγάπη υπέταξε τον πόνο και κέρδισε τη νίκη μέσω του Σταυρού. Αν και ήταν ο ίδιος Θεός, έγινε άνθρωπος για να υποφέρει τις δοκιμασίες και να καταστεί το πρότυπο και το υπόδειγμα της πιο μεγάλης αντοχής στον πόνο. Υπόδειγμα ακόμα και για τη μεταμόρφωση της ανθρώπινης ψυχής μέσω του πόνου και της αγάπης.(21)

Η ευθανασία δεν είναι λύση στο πρόβλημα του πόνου, είναι μάλλον εμπλοκή στο μεγάλο ζήτημα της αυτοσυνειδησίας του προσώπου, δια να μη ειπω είναι ανατροπή των όσων ο Θεός ενομοθέτησε για τη σωτηρία του ανθρώπου.

Κοσμικά, η ευθανασία δικαιολογείται ως "αξιοπρεπής θάνατος", στην πραγματικότητα όμως, είναι αναξιοπρεπής θάνατος ποινεμένων και περιφρονημένων ανθρώπων.

Αυτό πού χρειάζεται η ανθρωπότητα για να αντιμετωπίσει τον πόνο, είναι το κουράγιο, η εμπύχωση, η αγάπη και η πίστη. Η γαλήνια πνευματική κατάσταση και όχι η τεχνική του θανάτου είναι το ζητούμενο στις τελευταίες προ της εξόδου από τον κόσμο στιγμές της ζωής.

3. Η υπέρβαση του θανάτου

Ο θάνατος ενός ανθρώπου είναι τόσο σημαντικό γεγονός, όσο και η γέννησή του. Η εγκατάλειψη του κόσμου με όλα τα ευχάριστα και δυσάρεστα, ο χωρισμός της ψυχής και του σώματος, ο νέος κόσμος της αιωνιότητας, η διαδικασία της μεταβάσεως από τον υλικό κόσμο στον κόσμο των πνευμάτων, ο χωρισμός από αγαπημένα πρόσωπα κ.α. συνθέτουν μία εσωτερική κρίση για τον άνθρωπο πού πεθαίνει, την οποία δεν μπορεί και δεν πρέπει να αντιμετωπίσει μόνος του. Μάλιστα οι τελευταίες στιγμές καλύπτονται από ένα μυστήριο, στο οποίο οι θρησκείες και οι παραδόσεις έχουν δώσει πολλές ερμηνείες. Μετά την πάλη με την ιδέα του θανάτου και την συμφιλίωση με αυτή, η ψυχή ανοίγει τούς οριζόντες της και είναι έτοιμη να δεχθεί με νηφαλιότητα την επικοινωνία με το Θεό και τούς ανθρώπους, των οποίων η αγάπη γίνεται βάλσαμο ανακουφίσεως. Όσο το σώμα καταπίπτει, τόσο το πνεύμα ελευθερώνεται από τις απαιτήσεις της σάρκας και μπορεί να ανακαλύπτει στιγμές του παρελθόντος, να αναθεωρεί παλιές απόψεις, να ζητεί τη γεύση της εν Χριστώ ζωής.

Το αναμενόμενο τέλος, προξενεί επίσης σε πολλούς ηθικά τραύματα ολιγοπιστίας, απογοητεύσεως, μελαγχολίας και φορτίζει πολύ τον χαρακτήρα μέχρι σημείου να χάνει κανείς την ψυχική του ισορροπία και να βυθίζεται στην άβυσσο της απογνώσεως.

Στην κρίσιμη αυτή στιγμή, πολύτιμη θεωρείται η συμπαράσταση του οικογενειακού και φιλικού περιβάλλοντος του ασθενούς. Νά σταθεί με διακριτικότητα και στοργή δίπλα στον άρρωστο, να μπει στην σκέψη του και στην καρδιά του, να τον διακονήσει με αγάπη και αυτοθυσία, να του παράσχει τις τελευταίες φροντίδες για ένα ειρηνικό και γαλήνιο θάνατο, να μείνει στο προσκεφάλι του μέχρι την τελευταία στιγμή πού θα του κλείσει τα μάτια. Τότε ο θάνατος από εφιάλτης γίνεται φίλος και ο φόβος του, πού είναι φόβος της μοναξιάς, μεταβάλλεται σε δύναμη.

Ο θάνατος μαζί με τον Χριστό είναι στην πραγματικότητα ένας θάνατος ως προς τον θάνατο. Από αγωνιώδης αναγκαιότητα γίνεται αντικείμενο μακαρισμού: "Μακάριοι οι νεκροί οι εν Κύριο αποθνήσκοντες απ' άρτι. Ναι λέγει το Πνεύμα, ίνα αναπαύσονται εκ των κόπων αυτών".(22)

Γι' αυτό ο θάνατος για τον χριστιανό είναι τελικά κέρδος. Όπως ο θάνατος του Χριστού είναι ζωαρχικός, έτσι και ο θάνατος του ενωμένου με τον Χριστό πιστού, γίνεται ζωαρχικός. Επομένως δεν είναι καταστροφικός αλλά δημιουργικός, αφού βγαίνει η ανάσταση.(23)

Ο σημερινός άνθρωπος δεν μπορεί να περιμένει και να υπομένει. Η νοοτροπία της επάρσεως του έχει αφαιρέσει την δύναμη της καρτερίας. Η ευθανασία ως λύση στο δράμα του πόνου δεν είναι γαλήνιος θάνατος, αλλά έξοδος των δειλών, κατάληξη μιας ζωής στερημένης από αγάπη και ανθρωπιά. Οι διαθήκες θανάτου ευδοκιοούν σε μία κοινωνία ατόμων και όχι προσώπων με αξία και βάθος.

4. Η διαδικασία της εξόδου της ψυχής

Κάτι ακόμη πού αποκλείει και απορρίπτει κάθε μορφή ευθανασίας, είναι ο,τι έχει σχέση με τις τελευταίες στιγμές του ασθενούς. Ποίος μας βεβαιώνει, ότι τα τελευταία δευτερόλεπτα πριν τον θάνατο δεν έχει ο άνθρωπος επιθυμίες, βιώματα, συναισθήματα; Ποίος μπορεί να μας πει, ότι και την τελευταία στιγμή η ψυχή καθώς εξέρχεται από το φθαρτό σώμα δεν έχει κίνηση και ενέργεια; Ποίος διακινδυνεύει την άποψη, ότι αυτή

την κρίσιμη στιγμή δεν έχει ο ασθενής συνείδηση, άρα δεν έχει ψυχή;
Σε όλα αυτά τα ερωτήματα δίδει απαντήσεις η Θεολογία της Εκκλησίας μας.

Ο τελωνισμός των ψυχών είναι μία κατάσταση πού συμβαίνει κατά τη διαδικασία της εξόδου της ψυχής και πριν αυτή αποχωρήσει από το σώμα. Ο αρχαίος εκκλησιαστικός συγγραφέας Ωριγένης στηρίζει την γνώμη αυτή περί των τελωνίων στους λόγους του Κυρίου, ο οποίος πριν από το τέλος της επιγείου ζωής Του είπε: "έρχεται ο του κόσμου αρχων και εν εμοί ουκ έχει ουδέν".(24)

Εκτός από τούς Πατέρες έχομε και μαρτυρίες μεγάλων ασηκτών. Ο άγιος Μακάριος ο Αιγύπτιος γράφει: "Την ωραν πού η ψυχή σου θα αναχωρη από το σώμα, οι πονηροί δαίμονες 'κατέχουσί σου την ψυχή' και δεν την αφήνουν νά ανεβη εις τούς ουρανούς".

Ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος γράφει ότι " Η ψυχή κατά την ώρα του θανάτου πολλές φορές ανεβαίνει στην επιφάνεια και έπειτα επανέρχεται πάλι στο βάθος και φοβάται και τρέμει, όταν πρόκειται νά βγει από το σώμα".(25)

Υστερα από όλα αυτά ποίος θα αναλάβει νά διακόψει αυτό το μυστήριο πού ενεργείται στην εξερχόμενη ψυχή και νά δώσει τέλος σε μία διαδικασία πού εμπειριέχει την ελπίδα της μετανοίας και της σωτηρίας;

Εάν βλέπομε τον άνθρωπο ως ένα άψυχο βιολογικό ων, τότε όλα επιτρέπονται. Εάν όμως πιστεύομε στην ύπαρξη της ψυχής, πως μπορούμε νά συνηγορήσουμε στην βιαία διακοπή αυτού του ιερού δεσμού έστω και στο τελευταίο δευτερόλεπτο της συμφύιας τους;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

1. Η ευθανασία υπό την σημερινή της έννοια (προκλητός θάνατος) είναι ένα παγκόσμιο αμφιλεγόμενο και πολύπλοκο πρόβλημα πού καθημερινά προσλαμβάνει εκρηκτικές διαστάσεις σε μία άσπλαχνη και απέλπιδα κοινωνία, η οποία θέλει νά βλέπει τον άνθρωπο ως οικονομική και παραγωγική μονάδα και υποκρινόμενη, ότι επιδιώκει τη λύτρωση και την ανακούφιση των πασχόντων, προβαίνει είτε με τη συγκατέθεσή τους, είτε όχι, σε ενέργειες (ενεργητική, παθητική, υποβοηθούμενη αυτοκτονία, ευγονική ευθανασία κ.λ.π.) οι οποίες απαξιώνουν τη ζωή και το ανθρώπινο πρόσωπο.

2. Πρωτοπόρος στην εφαρμογή της ευθανασίας είναι η Ολλανδία, η οποία "για λόγους ευσπλαχνίας" την νομιμοποίησε υπό όρους και σήμερα την διενεργεί. Με πρότυπο την Ολλανδία και αλλά κράτη προσπάθησαν με εσωτερικούς κραδασμούς και μεγάλες εσωτερικές και εξωτερικές αντιδράσεις νά προχωρήσουν στη νομιμοποίησή της. Το Συμβούλιο της Ευρώπης, πολλές Εκκλησίες και πολλοί οργανισμοί, σύλλογοι, πανεπιστήμια αντέδρασαν τονίζοντας ότι αντιβαίνει στην Ευρωπαϊκή σύμβαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ότι συγκρούεται με τον φυσικό νόμο της ανθρωπίνης συνειδήσεως και με τις διεθνείς διακηρύξεις περί ιατρικής ηθικής.

3. Σημαντικό είναι ότι η περί ευθανασίας συζήτηση άρχισε και φουντώνει όχι στον ανατολικό αλλά στον δυτικό κόσμο όπου το ουμανιστικό και ατομικιστικό πνεύμα αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα των κοινωνιών. Όπου οι αξίες της ζωής, του προσώπου, της οικογένειας, της θρησκείας επηρεάζουν τον άνθρωπο, εκεί η επιθυμία ευθανασίας είναι σε πολύ χαμηλά ποσοστά. Όπου η ζωή μετρίεται με το κόστος και την χρησιμοθηρική δυνατότητα, εκεί στήνονται "Καιαδες" και "μηχανές θανάτου".

4. Κανένας νόμος δεν εξασφαλίζει τη νόμιμη διαδικασία της ευθανασίας και κανένα νομοσχέδιο δεν μπορεί νά περιορίσει τις εγκληματικές αυθαιρεσίες ασυνειδήτων ιατρών, οι οποίοι παραβαίνοντας τον όρκο του Ιπποκράτη γίνονται δολοφόνοι και εκτελούν ασθενείς προκειμένου νά παράσχουν εξυπηρετήσεις σε εταιρείες, νοσοκομεία, συγγενείς, κ.α., πάντοτε βεβαίως με το αζημίωτο. Η πρακτική της ευθανασίας είναι ακόμα δυνατό νά οδηγήσει τον ιατρό από εγγυητή και θεματοφύλακα της ανθρωπίνης ζωής, σε κριτή της ζωής των ανθρώπων και σε δήμιο.

5. Τα ύψιστα αγαθά της ελευθερίας του προσώπου και της ιερότητας της ζωής είναι απαραβίαστα και σε κανένα δεν επιτρέπεται νά τα κακομεταχειρίζεται και νά τα εκμεταλλεύεται. Κάθε ανθρώπινο πρόσωπο είναι εικόνα του Θεού και πρέπει νά προστατεύεται απόλυτα, δηλαδή ανεξάρτητα από την ποιότητά του και από την βούλησή του. Το δικαίωμα αυτοδιαθέσεως ως έκφραση ελευθερίας του προσώπου θα δημιουργήσει ρωγμή στο σύστημα απόλυτης προστασίας της προσωπικότητας. Η ζωή μας είναι το υπέρτατο Δώρο του Δημιουργού μέσα στην οποία συναντάται η Χάρη του Θεού με την ελεύθερη βούληση του ανθρώπου και επιτελείται το μυστήριο του αγιασμού και της σωτηρίας.

6. Ο θάνατος διασπά την αρραγή ενότητα ψυχής και σώματος και το μεν σώμα επαναφέρει στη γη (εις τα εξ' ων συνετέθη) την δε ψυχή στον κόσμο των πνευμάτων εν αναμονή της επανενώσεώς της με το αναστημένο σώμα κατά την ώρα της Δευτέρας Παρουσίας του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού. Οι τελευταίες στιγμές προ της αναλύσεως είναι οι πιο ιερές στιγμές της ζωής, διότι τότε κρίνεται η ζωή και πολλά μπορούν να αναθεωρηθούν έστω και με ένα δάκρυ μετανοίας. Γι' αυτό κάθε επέμβαση του ανθρώπου για συντόμευση των διαδικασιών η διακοπή της διεργασίας του χωρισμού εμπεριέχει μεγάλους πνευματικούς κινδύνους.

7. Για εκείνους που επιθυμούν την ευθανασία πρέπει να εξετάζεται η ψυχολογική τους κατάσταση και η κοινωνική τους αποδοχή. Η παρηγορητική θεραπεία, η εκδήλωση αγάπης και ενδιαφέροντος προς τους πάσχοντες, η ενίσχυση των ασθενών με τη δύναμη της πίστεως, η εξάσκηση στην υπομονή και καρτερία, μπορούν να μεταπέσουν και να αποτρέψουν τους απελπισμένους και απογοητευμένους. Ο πόνος εξαγιάζει εκείνον που τον δέχεται ως παιδαγωγικό μέσον προς σωτήρια. Επί πλέον είναι ευεργετικός, διότι ανοίγει τα όρια της υπάρξεώς μας. Όταν είναι αφόρητος και μη αντιμετωπίσιμος από την ιατρική επιστήμη, τότε καλείται ο ιατρός με ευσυνειδησία να του παράσχει ο,τι η ιατρική προσφέρει, έστω με τον κίνδυνο να προκαλέσει τον θάνατο χωρίς βεβαίως ποτέ να τον επιδιώκει. Οι ανθρώπινες φροντίδες των τελευταίων στιγμών δεν προσδιορίζονται από τη νομοθεσία, αλλά από την ευσυνειδησία και ευαισθησία των θεραπόντων ιατρών.

8. Η σύγχρονη εκκοσμικευμένη αντίληψη υποστηρίζει το "δικαίωμα στο θάνατο" γιατί προσεγγίζει το θάνατο ως γεγονός προσδιοριζόμενο όχι από το Θεό, αλλά από τον άνθρωπο. Μία κοινωνία χωρίς Θεό απαιτεί να ρυθμίζει τη γέννηση και τον θάνατο των πολιτών της. Έχει την αίσθηση ότι αυτή μόνο μπορεί να διαχειρίζεται ο,τι έχει σχέση με τον άνθρωπο, γιατί βλέπει τον άνθρωπο με το μάτι της χρησιμοθηρικής, ευδαιμονιστικής, παραγωγικής, εφήμερης και καθαρά υλιστικής αντιλήψεως. Συνεπώς τα άρρωστα άτομα ως άσχετα με την παραγωγή και την κατανάλωση, ως ασύμφορα στην εξέλιξη του συστήματος και στην ευδαιμονία πρέπει να απαλλάσσονται από τη ζωογόνο παρουσία τους και να απαλλάσσονται από τα βάσανα της ζωής. Με αυτή την παράνομη και ανήθικη λογική φθάνουμε στην ευγονική και κοινωνική ευθανασία, στην εμπορία του θανάτου και στην καταστρατήγηση κάθε ηθικού φραγμού.

9. Στην Ελλάδα υπάρχει μεγάλη αντίδραση στην ευθανασία. Ο ιατρικός και νομικός κόσμος στην πλειοψηφία του απορρίπτει κάθε σκέψη νομιμοποίησης της ευθανασίας. Οι ευπαθείς ομάδες των αναπήρων, ηλικιωμένων, ειδικών αναγκών, εκφράζουν την αντίθεσή τους σε κάθε μορφή ευθανασίας. Διαφαίνεται μία προσπάθεια επηρεασμού του λαού υπέρ της ευθανασίας, η οποία υποστηρίζεται από συγκεκριμένους ιατρούς, δημοσιογράφους, νομικούς κ.λ.π. και εμφανίζεται, όπως και σε όλο τον κόσμο, ως φιλάνθρωπη προσπάθεια προς τους ασθενείς και τις οικογένειές τους που ταλαιπωρούνται ψυχικά, σωματικά, οικονομικά, δεν ευρίσκουν όμως αποδέκτες και τούτο διότι οι οικογενειακοί δεσμοί, οι ψυχικές αντοχές των ανθρώπων και η εμμονή στην παράδοση ενεργούν αποτρεπτικά προς κάθε αντίληψη που θέτει εν αμφίβολο ύψιστες και προαιώνιες αξίες που περιχαράκωνουν τη ζωή, τον θάνατο, τον άνθρωπο, την αγάπη, την αιώνιο ζωή.

10. Η Ορθόδοξη Εκκλησία πιστεύει στην ευθανασία υπό την γνήσια έννοια της και πάντοτε εύχεται υπέρ ειρηνικού και ευλογημένου τέλους από τον Θεό και όχι από τον άνθρωπο. Απορρίπτει και καταδικάζει την τεχνητή ευθανασία ως "υβριν" κατά του Θεού και απειλή κατά της ελευθερίας του προσώπου και της μοναδικότητας της ζωής. Εμπνέει τους πιστούς να καρτερούν και να υπομένουν σε κάθε δοκιμασία προσωπική η συνανθρώπων τους και παρακαλεί τον ιατρό των ψυχών και των σωμάτων να πρᾶϋνει τον πόνο και την δοκιμασία κάθε ανθρώπου. Υποδεικνύει τον τρόπο υπερβάσεως του θανάτου με την εν Χριστώ ζωή και χειραγωγεί τους πιστούς προς ένα χριστιανικό τέλος με το όνομα του Αναστάντος Χριστού στην τελευταία πνοή τους.

Σέβεται και τιμά την ιατρική επιστήμη για ο,τι προσφέρει στον άνθρωπο και ζητεί την συνεργασία της για την από κοινού αντιμετώπιση και επίλυση των φλεγόντων προβλημάτων που τον απασχολούν. Εκφράζει όμως φόβους μήπως η αυθαιρεσία, η εκμετάλλευση και η ευδαιμονιστική πρακτική την παρασύρουν σε αποφάσεις και θέσεις που παραθεωρούν τον Ιπποκρατικό όρκο και νοθεύουν απαραβίαστες αρχές της.

Η Εκκλησία μας διδάσκει ότι πρέπει τα πάντα της ζωής μας να μετέλθουμε "εν πίστει, εν αγάπη, εν υπομονή" με τελικό στόχο την ένωση μας με τον Χριστό αιωνίως.

Το φρόνημα και το όραμα κάθε πιστού συνοψίζεται σ' αυτά τα λόγια του Αποστόλου Παύλου: "Νυν μεγαλυνθήσεται Χριστός εν τω σώματί μου, είτε δια ζωής, είτε δια θανάτου".(26).

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Επειδή το πρόβλημα της ευθανασίας στην Ελλάδα σήμερα μεν ευρίσκεται σε υποτονικότητα, σε λίγα χρόνια όμως θα γίνεται εντονότερο λόγω του ζήλου των υποστηρικτών του να προωθήσουν την ιδέα του και της μανιώδους και μεθοδευμένης προσπάθειας που καταβάλλεται από ευάριθμους διανοούμενους, δημοσιογράφους και πολιτικούς αποχρωματισμού και αποχριστιανοποιήσεως του Ελληνικού λαού, επιβάλλεται η εκ μέρους της Εκκλησίας ανάληψη προσπάθειας για την ενημέρωση του λαού επί του σοβαροτάτου θέματος της ευθανασίας και των συνεπειών του με σειρά μέτρων και πρωτοβουλιών και ασφαλώς με την συνεργασία χριστιανών επιστημόνων (ιατρών, νομικών, ψυχολόγων, κοινωνιολόγων, θεολόγων κ.α.).

Συγκεκριμένα, ευλαβώς προτείνουμε στην Σεπτή Ιεραρχία:

1. Έκδοση ενημερωτικής, εποικοδομητικής και παραινετικής Εγκυκλίου της Ιεράς Συνόδου προς το χριστεπώνυμο πλήρωμα για το θέμα της ευθανασίας και των συναφών με αυτή προβλημάτων.
2. Ενημέρωση του λαού δια των Μέσων Ενημερώσεως της Εκκλησίας ήτοι Ραδιοφωνικού Σταθμού της Εκκλησίας και Ιέρων Μητροπόλεων, περιοδικών, εφημερίδων, εντύπων της Ιεράς Συνόδου, της Αποστολικής Διακονίας, των Ιέρων Μητροπόλεων, των Ιέρων Μονών, των Θρησκευτικών Σωματείων και Συλλόγων, των Θεολογικών και Εκκλησιαστικών Σχολών.
Χρησιμοποίηση των τοπικών Μέσων Ενημερώσεως με την παραγωγή εκπομπών και την δημοσίευση άρθρων από ειδικούς χριστιανούς επιστήμονες.
3. Διοργάνωση Ημερίδων, Συνεδρίων, Ιερατικών Συνάξεων με αναφορά στο θέμα της ευθανασίας και δημοσίευση των πορισμάτων τους.
4. Έκδοση μικρού και εύληπτου φυλλαδίου υπό της Αποστολικής Διακονίας με τις θέσεις της Εκκλησίας, το οποίο να αποσταλεί στις Ιερές Μητροπόλεις και να επανατυπωθεί υπό των Ιέρων Μητροπόλεων προκειμένου να διανεμηθεί στο λαό.
5. Ενίσχυση του θεσμού των Νοσοκομειακών Εφημερίων και ανάθεση σε συγκεκριμένο Ιερέα μεγάλων Ενοριών, της φροντίδος των ασθενών Κλινικών και άλλων Ιδρυμάτων υπαγομένων στην Ενορία.
6. Προγραμματισμένες επισκέψεις εθελοντών ενοριτών σε Νοσοκομεία, Κλινικές, Γηροκομεία και άλλα Ιδρύματα πασχόντων με σκοπό την ψυχολογική και πνευματική στήριξη των ασθενών.
7. Προσέγγιση από πλευράς Εκκλησίας του επιστημονικού, ιατρικού και νομικού κόσμου και δημιουργία κλίματος αγάπης και συνεργασίας επί θεμάτων που αφορούν την επιστήμη τους και την Εκκλησία.
8. Επιβολή των υπό των Ιέρων Κανόνων προβλεπομένων επιτιμίων σ' εκείνους που συναίνεσαν στην ευθανασία του εαυτού τους, συγγενούς τους, η ως ιατροί ενήργησαν.
9. Ίδρυση Κέντρων Αγάπης η Σπιτιών Γαλήνης σε κάθε ενορία πόλεων και κωμοπόλεων δια των οποίων θα παρέχεται στήριξη στους γέροντες, τούς ασθενείς, τούς αναπήρους και σε κάθε προβληματικό άτομο. Επί πλέον τα ενοριακά στελέχη των Κέντρων αυτών θα παρέχουν τις τελευταίες φροντίδες στους βαρέως πάσχοντες.
10. Συγκρότηση ειδικής ομάδος επιστημόνων σε κάθε Ιερά Μητρόπολη για την αντιμετώπιση των προβλημάτων Βιοηθικής και μιας σοβαρής παρουσίας της Εκκλησίας σε τοπικό επίπεδο.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Μακαριώτατε, Σεβασμιώτατοι.

Αντί αλλού επιλόγου θα υπομνήσω στην Αγιότητά Σας τα προσευχητικά λόγια του Αποστόλου Παύλου προς Εφεσίους:

" Ο Θεός του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού, ο πατήρ της δόξης, δώη υμιν πνεύμα σοφίας και αποκαλύψεως εν επίγνωσι αυτού, πεφωτισμένους τούς οφθαλμούς της καρδιάς υμών, εις το ειδέναι υμάς τι εστί η ελπίς της κλήσεως αυτού και τις ο πλούτος της δόξης της κληρονομιάς αυτού εν τοις αγίοις και τι το υπερβάλλον μέγεθος

της δυνάμεως αυτού εις ημάς τούς πιστεύοντας κατά την ενέργειαν του κράτους της ισχύος αυτού, ην ενήργησεν εν τω Χριστώ εγείρας αυτόν εκ νεκρών ...".(27)

"Τω δε δυναμένω φυλάξαι υμάς απταίστους και στησαι κατενώπιον της δόξης αυτού αμώμους εν αγαλλιάσει μόνω σοφω Θεω σωτηρι ημών, δόξα και μεγαλωσύνη, κράτος και εξουσία και νυν και εις πάντας τούς αιώνας. Αμήν".(28)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. - Ρητά ο Όρκος του Ιπποκράτη ομιλεί για την καταδίκη κάθε μορφής ευθανασίας: "Ου δώσω δε ουδέ φάρμακον ουδενί αιτηθείς θανάσιμον, ουδέ υφηγήσομαι ζυμβουλήν τοιήνδε' ομοίως δε ουδέ γυναικί πεσσόν φθόριον δώσω. Αγνώς δε και οσίως διατηρήσω βίον τον εμόν και τέχνη την εμήν".
2. - Εφημ. "Τα Νέα", Πέμπτη 2 Νοεμβρίου 2000, σ. 26.
3. - Α' Κορινθ. ΣΤ', 19.
4. - The Medical Magazine, Ευθανασία. πολιτική υγείας, Μάιος 1999, σ. 32.
5. - Εφημ "Βραδινή", Παρασκευή 24 Απριλίου 1998.
6. - Εφημ "Βραδινή" Παρασκευή 24 Απριλίου 1998.
7. - Η Εφημερίδα του κόσμου της Υγείας, Υγειονομική Υπηρεσία ΤΕΙ Λάρισας, Ε. Καμπούρα - Νιφλή, Β. Φίκα, Φ. Νιφλή, Μ. Καρανασάση, Γ. Κυπαρίσση, Α. Βόντας, Γ. Οικονόμου, Πηγή Πολίτη, 15-2-2002).
8. - Εφημ. "Καθημερινή", Πέμπτη 1 Απριλίου 1999, σ. 13.
9. - Εφημ. "Βραδινή", 13 Απριλίου 2001.
10. - Κουτσελίνη Αντ., Ευθανασία, η Ιατροδικαστική άποψη, ΜΑΤ GRAECA 4, 385 - 387, 1976.
11. - Αβραμίδου Αθανασίου, Καθηγητού της Ιατρικής του Πανεπιστημίου Αθηνών, Ευθανασία, εκδ. Ακρίτας, 1995, σ. 19 και εφημ. "Το Βήμα", 14 Φεβρουαρίου 1986.
12. - Αβραμίδου Αθανασίου, ο.π. σ. 22.
13. - Καρακατσάνη Κ., Εγκεφαλικός θάνατος. Ταυτίζεται με τον θάνατο του ανθρώπου; University Studio Press, Β' έκδοση 2001, σ. 92.
14. - Βρεττός Μ, Καρακατσάνης Κ, Μπαλαμουτσος Ν, Τσανάκα Ι, "ελλείμματα του νόμου για τις μεταμοσχεύσεις", εφημ. "Καθημερινή", 12-9-1999.
15. - Μπούμη Παναγιώτου, Καθηγητού Πανεπιστημίου Αθηνών, Μεταμοσχεύσεις, Προβληματισμοί θεολογική θεώρηση, εκδόσεις "Επτάλοφος", Αθήναι 1999, σ. 60 κ.εξ.
16. - Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, Ειδική Συνοδική Επιτροπή επί της Βιοηθικής, 4η Σειρά Ποιμαντική Βιβλιοθήκη, " Εκκλησία και Μεταμοσχεύσεις", έκδοση του Κλάδου Εκδόσεων της Επικοινωνιακής και Μορφωτικής Υπηρεσίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήναι 2002, σ. 12 κ. εξ.
17. - Βλαχογιάννη Ι., Καθηγητού, Η Ιατρική Επιστήμη και η Μεταμοσχευτική διαδικασία, εφ. "Το Βήμα", 5-7-1998.
18. - Σοφία Σειράχ ΛΗ,6 Παλαιά Διαθήκη κατά τούς Εβδομήκοντα, εκδοσις Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, σ. 1137.
19. - Μέγα Ευχολόγιο, εκδόσεις " Αστήρ" εν Αθήναις 1970.

[20.](#) - Β' Κορινθ. ΙΒ', 10.

[21.](#) - Μακράκη Μιχ. Η λυτρωτική δύναμη του πόνου στη ζωή και στο έργο του Φιοντορ Ντοστογιέφσκι, εκδόσεις Αποστολικής Διακονίας, Αθήνα 1984, σ. 213.

[22.](#) - Αποκ. ΙΔ', 13.

[23.](#) - Χούπα Αθ., Είναι παράλογος ο κόσμος, περιοδ. "Παρεμβολή", έκδοση Χριστιανικής Φοιτητικής Ένωσης, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος 2002, έτος ΙΔ', τεύχος 61, σ. 9 και 10.

[24.](#) - Ιωάν. ΙΔ', 30.

[25.](#) - Ιωάννου Χρυσοστόμου, Εις τον Λάζαρον, Λογ. 2,2. Ρ.Γ. 48, 984. Ενδιαφέροντα στοιχεία από συγκλονιστικές διηγήσεις δια τα συμβαίνοντα κατά την ώρα του θανάτου αναφέρονται στο βιβλίο " Απίστευτα και όμως αληθινά, συγκλονιστικά γεγονότα επιστροφής από την άλλη ζωή" των εκδόσεων " Ορθόδοξος Κυψέλη" Θεσσαλονίκης. Στο ίδιο βιβλίο υπάρχουν ακόμα σχετικές με το θέμα διδαχές του Γέροντος Ιωσήφ Ησυχαστου, του αιμνήστου Γέροντος Φιλοθέου Ζερβάκου, του αιμνήστου Φωτίου Κόντογλου και του Γέροντος Εφραίμ Φιλοθέιτου.

[26.](#) - Φιλιπ. Α', 20.

[27.](#) - Εφεσ. Α', 17 - 21.

[28.](#) - Ιούδα Θ', 24.